

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-2>

УДК 377.6; 331.526; 378.048.2; 378.014; 378.2; 378.4

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ПРАЦІ ДЛЯ ВИПУСКНИКІВ ЗВО З НАВИЧКАМИ ТА КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ БАКАЛАВРІВ ЗА ОПП «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА»

STATE AND PROSPECTS OF THE LABOR MARKET FOR HIGHER EDUCATION GRADUATES WITH THE SKILLS AND COMPETENCIES OF BACHELORS IN THE EDUCATIONAL PROGRAM "BUSINESS ECONOMICS"

Куцик Петро Олексійович

доктор економічних наук, професор, ректор,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5795-9704>

Ковтун Олег Іванович

кандидат економічних наук, професор,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2380-520X>

Kutsyk Petro, Kovtun Oleh

Lviv University of Trade and Economics

У дослідженні представлений аналітичний огляд сучасного ринку праці з позицій поточної та майбутньої потреби у фахівцях з бізнес-економіки та орієнтації економічної освіти на підготовку фахівців рівня бакалаврів з економіки за освітньо-професійною програмою (ОПП) «Бізнес-економіка». Акцентовано та аргументовано на тому, що за умов, які сьогодні склалися в національній економіці під впливом різних чинників, зокрема таких, як повномасштабна військова агресія проти України, що триває вже три роки поспіль, потужний та стрімкий прогрес у застосуванні інформаційних технологій в усіх сферах життя суспільства, інтенсивна глобалізація та інтернаціоналізація економіки та бізнесу, зміни у змісті процесу праці, його організації, структури зайнятості, соціально-трудова відносина, зростання масштабів бізнесу, який не завжди потребує певної інфраструктури, трансформація традиційної економіки в економіку знань тощо, фахівці з економіки та зокрема у сфері бізнес-економіки (або перефразовуючи – економіки бізнесу), які стали особливо затребувані сучасним динамічним та глобалізованим ринком праці, потребують нових навичок і компетентностей, які враховуватимуть сучасні тенденції світової та вітчизняної економіки та виклики, що вже постали сьогодні та очікувано постануть перед ними в майбутньому. Аргументовано, що надзвичайно актуальним сьогодні в Україні стає запит на бізнес-освіту як з боку суспільства, так і з боку самих майбутніх працівників, занепокоєних як викликами, обумовленими змінами в потребах у робочій силі на ринку праці з боку роботодавців, так і рівнем своєї фахової відповідності новітнім трендам і запитам у сфері економіки і бізнесу. Констатовано, що результати вступних кампаній у заклади вищої освіти (ЗВО) України у 2022–2024 рр. підтвердили популярність освітніх програм з бізнес-економіки (або економіки бізнесу) серед молоді. Аналітично доведено, що більшість освітніх програм для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти українських ЗВО, які готують фахівців економічних спеціальностей сьогодні зорієнтована на власне економіку бізнесу (чи бізнес-економіку). Констатовано, що сучасний ринок праці у сфері економіки потребує фахівців, компетентних насамперед у питаннях функціонування малого та середнього бізнесу, здатних до ефективного утилітарного застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на базі штучного інтелекту (ШІ) та соціально відповідальних. Проаналізовано поточний стан та визначено як поточні, так і майбутні проблеми ринку праці в Україні як у національному, так і регіональному розрізі. Доведено, що створення сприятливих умов для підвищення рівня зайнятості осіб молодіжних вікових категорій є пріоритетним завданням і для Львівського торговельно-економічного університету (ЛТЕУ), який готує фахівців бакалаврів з економіки за ОПП «Бізнес-економіка», які здобувають під час навчання

затребувані роботодавцями сучасні та унікальні знання, компетентності та навички. Визначено, що сьогодні пріоритетними вимогами роботодавців щодо молодих випускників ЗВО економічного спрямування і зокрема випускників бакалаврату за ОПП «Бізнес-економіка» спеціальності 051 «Економіка» є вимоги наявності у них таких двох підтипів навичок: а) з поміж «hard skills» (твердих або жорстких навичок): професійно-функціональних (робота з документами, продажі, іноземна мова, робота з клієнтом), професійно-технічних (робота з технічною документацією, креслення, схеми, робота з обладнанням, інструментом, матеріалами), цифрових (володіння комп'ютером, робота з CRM, ERP системами, робота з БД, WEB-технології, програмування); та б) з поміж «soft skills» (м'яких або гнучких (універсальних, неспеціалізованих) навичок): комунікативних (усне/письмове мовлення, ставлення запитань, аргументація, неконфліктні комунікації), особистісно-мотиваційних (орієнтація на результат, відповідальність робота в команді, тайм-менеджмент). Продемонстровано, що ОПП «Бізнес-економіка» Львівського торговельно-економічного університету (ЛТЕУ) є унікальною і, відтак, такою, що забезпечує формування у майбутніх випускників бакалаврату за цією ОПП сучасного економічного мислення, та набуття ними теоретичних знань і вище зазначених критичних практичних навичок у сфері функціонування бізнес-систем різного рівня з акцентом на потребах не тільки сучасного але й майбутнього ринку.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, сфера бізнес-економіки, сучасний економіст, навички, компетентності, «hard skills», «soft skills», освітньо-професійна програма, роботодавець, працевлаштування, конкурентоспроможність.

The study presents an analytical overview of the current labor market from the standpoint of current and future needs for specialists in business economics and the orientation of economic education towards training specialists at the bachelor's level in economics under the educational-professional program (EPP) "Business Economics". It is emphasized and argued that under the conditions that have developed today in the national economy under the influence of various factors, in particular, such as the full-scale military aggression against Ukraine, which has been going on for three consecutive years, the powerful and rapid progress in the use of information technologies in all spheres of society, intensive globalization and internationalization of the economy and business, changes in the content of the labor process, its organization, employment structure, social and labor relations, the growth of the scale of business, which does not always require a certain infrastructure, the transformation of the traditional economy into a knowledge economy, etc., specialists in economics and in particular in the field of business economics (or paraphrasing – economics of business), who have become particularly in demand by the modern dynamic and globalized labor market, need new skills and competencies that will take into account current trends in the global and domestic economies and the challenges that have already arisen today and are expected to arise before them in the future. It is argued that the demand for business education is becoming extremely relevant today in Ukraine, both from the side of society and from the future employees themselves, concerned about the challenges caused by changes in the needs for labor in the labor market from employers, and the level of their professional compliance with the latest trends and demands in the field of economics and business. It is stated that the results of the admission campaigns to higher education institutions (HEIs) of Ukraine in 2022–2024 confirmed the popularity of educational programs in business economics (or economics of business) among young people. It is analytically proven that the majority of educational programs for the first (bachelor's) level of higher education of Ukrainian HEIs that train specialists in economic specialties today are focused on business economics (or economics of business). It is stated that the modern labor market in the field of economics needs specialists who are competent primarily in matters of the functioning of small and medium-sized businesses, capable of effective utilitarian application of modern information and communication technologies based on artificial intelligence (AI) and socially responsible. The current state is analyzed and both current and future problems of the labor market in Ukraine are identified, both in the national and regional context. It is proven that creating favorable conditions for increasing the employment rate of young people is a priority task for the Lviv University of Trade and Economics (LUTE), which trains bachelor's level specialists in economics under the EPP "Business Economics", who acquire modern and unique knowledge, competencies and skills during their studies that are in demand by employers. It is determined that today the priority requirements of employers for young graduates of economic HEIs, and in particular graduates of bachelor's programs under the EPP "Business Economics" of specialty 051 "Economics", are the requirements for the presence of two subtypes of skills in them: a) among "hard skills": professional-functional (working with documents, sales, foreign language, working with clients), professional-technical (working with technical documentation, drawings, diagrams, working with equipment, tools, materials), digital (computer proficiency, working with CRM, ERP systems, working with databases, web technologies, programming); and b) among "soft skills": communicative (oral/written speech, asking questions, argumentation, non-conflict communication), personal-motivational (focus on results, responsibility, teamwork, time management). It is demonstrated that the EPP "Business Economics" of the Lviv University of Trade and Economics (LUTE) is unique and, therefore, ensures the formation of modern economic thinking among future bachelor's graduates under this EPP, and their acquisition of theoretical knowledge and the above-mentioned critical practical skills in the field of functioning of business systems of various levels with an emphasis on the needs of not only the current but also the future market.

Keywords: labor market, employment, unemployment, business economics sphere, modern economist, skills, competencies, "hard skills", "soft skills", educational and professional program, employers, employment, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці характеризується високою динамічністю та постійними змінами, що зумовлює необхідність адаптації системи вищої освіти до потреб роботодавців. Особливо гостро стоїть питання забезпечення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти (ЗВО) на ринку праці, зокрема бакалаврів з економіки, здатних ефективно адаптуватися до роботи в умовах трансформації традиційної економіки в цифрову економіку та економіку знань. Відтак в умовах динамічного, хоча й не завжди однозначно лінійно позитивного, розвитку економіки та інтеграції України до європейського освітнього простору, надзвичайно, з одного боку, стає запит на *бізнес-освіту* як з боку суспільства, так і з боку самих майбутніх працівників, занепокоєних як викликами, обумовленими змінами в потребах в робочій силі на ринку праці зі сторони роботодавців, так і своєю фаховою відповідністю новітнім трендам і запитам у сфері економіки і бізнесу, а з іншого – питання підготовки конкурентоспроможних фахівців з економіки бізнесу. Ринок праці постійно змінюється, висуваючи нові вимоги до навичок та компетентностей випускників закладів вищої освіти (ЗВО). Тому дослідження стану та перспектив ринку праці для бакалаврів з бізнес-економіки є важливим для забезпечення ефективності освітнього процесу та успішної професійної реалізації випускників. А в умовах глобалізації та інтеграції України до європейського освітнього простору, якість підготовки фахівців з бізнес-економіки (економіки-бізнесу) набуває особливого значення. З одного боку, зростає попит на висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах нової економіки, а з іншого – спостерігається розрив між набутими в університеті знаннями та практичними навичками, необхідними для успішної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ситуації на вітчизняному ринку праці та перспектив його розвитку в контексті сучасних проблем, загроз та викликів, які стоять перед вітчизняною економікою присвячені праці багатьох науковців, зокрема таких, як Азьмук Н., Гриценко А., Герасименко О., Ільч Л., Кваша О., Качан Г., Колот А., Кулицький С., Лісогор Л., Моспан Н., Павліха Н., Сисоєв А., Цимбалюк І., Штундер І. та інші. Окремим напрямом дослідження ринку праці є проблематика працевлаштування випускників ЗВО та їх адаптації на ринку праці. У численних публікаціях розглядаються різні аспекти

цієї проблеми, зокрема: досліджуються зміни в структурі зайнятості, поява нових професій та вимоги до кваліфікації фахівців; аналізуються освітні програми, методи навчання та оцінювання, їх відповідність сучасним вимогам; визначаються ключові навички та вміння, необхідні для успішної кар'єри в сфері бізнес-економіки розглядаються різні форми співпраці ЗВО з роботодавцями, програми стажування та професійної перепідготовки тощо.

Однак особливої уваги заслуговують питання пов'язані із визначенням критичних чинників, які впливають на формування як поточної, так і майбутньої потреби в фахівцях з бізнес-економіки, а також із визначенням ключових компетентностей, якими вони повинні володіти з огляду інтересів та очікувань як роботодавців, так і самих майбутніх фахівців в контексті тенденцій розвитку світової та вітчизняної економік, і особливо викликів, які стоять перед вітчизняною економікою сьогодні та постануть в майбутньому.

Постановка завдання. Метою статті та дослідження, яке лежить в її основі, є проведення аналітичного огляду стану сучасного вітчизняного ринку праці з позицій поточної та майбутньої потреби в фахівцях з бізнес-економіки та орієнтації економічної освіти як загалом, так і зокрема в Львівському торговельно-економічному університеті (ЛТЕУ) на підготовку висококласних фахівців рівня бакалаврів з економіки за ОПП «Бізнес-економіка», які володітимуть набором навичок та компетентностей, що відповідають потребам не тільки сучасного, але й майбутнього ринку праці. В межах цієї мети нами було передбачене вирішення таких завдань: провести аналіз статистичних даних щодо зайнятості фахівців з економіки бізнесу; визначити запити і пріоритети роботодавців щодо їхніх вимог до навичок та компетентностей бакалаврів з бізнес-економіки; проаналізувати зміст освітньо-професійної програми «Бізнес-економіка» ЛТЕУ на предмет її відповідності сучасним вимогам ринку праці; визначити унікальність та сильні сторони підготовки фахівців з бізнес-економіки у ЛТЕУ; визначити напрями щодо удосконалення освітнього процесу, зокрема, щодо формування у студентів необхідних навичок та компетентностей в межах бакалаврської ОПП «Бізнес-економіка» в ЛТЕУ. У підсумку результати дослідження спрямовані на покращення змісту освітнього процесу за даною ОПП з метою підвищення конкурентоспроможності та рівня

затребуваності її випускників на сучасному та майбутньому ринках праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ослаблена повномасштабною війною, яка триває вже майже 3 роки, а перед тим пандемією COVID-19 економіка України потребує вже сьогодні, а особливо потребуватиме у повоєнний час фахівців різних професій, здатних у конкретних умовах забезпечити відбудову та розвиток української економіки.

Через війну мільйони українців втратили роботу, однак ринок праці сьогодні невпинно відновлюється. Загалом ринок праці в Україні відновлюється досить стрімкими темпами. Впродовж 2024 року кількість вакансій на популярних агрегаторах для пошуку роботи зростала. Хоча частина територій залишається тимчасово окупованою, ринок праці за кількістю вакансій наближається до рівня, що фіксувався до початку повномасштабної війни.

Сучасний ринок праці у сфері економіки потребує фахівців, компетентних насамперед у питаннях *функціонування малого та середнього бізнесу*, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та соціально відповідальних. ОПП «Бізнес-економіка» ЛТЕУ забезпечує формування у майбутніх випускників бакалаврату за цією ОПП сучасного економічного мислення, набуття ними теоретичних знань і практичних навичок у сфері функціонування бізнес-систем різного рівня з акцентом на потребах ринку, тобто забезпечує формування у здобувачів вищої освіти бакалавра з економіки за ОПП «БЕ» саме тих фахових компетентностей, які є затребуваними на сучасному ринку праці та враховують сучасні тенденції світової та вітчизняної економіки (зокрема, що сучасний бізнес охоплює більший спектр видів господарської діяльності ніж традиційне підприємство і не завжди потребує певної інфраструктури), а також виклики, які стоять перед вітчизняною економікою сьогодні та постають в майбутньому.

Інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій (IT) істотно змінив технологію майже усіх бізнес-процесів. Основою 4-ої промислової революції та сучасного етапу глобалізації стала цифрова економіка. У зв'язку з цим сучасний глобальний ринок праці є складною багатокомпонентною та динамічною системою, яка піддається перманентному впливу інформаційних технологій, що призводить до змін у змісті процесу праці, його організуванні, структурі зайнятості, соці-

ально-трудових відносинах. За таких умов затребуваним фахівцям з економіки і зокрема в сфері бізнес-економіки (або перефразовуючи – економіки бізнесу), потрібні нові навички і компетентності. А в умовах трансформації традиційної економіки в економіку знань актуальним стає запит на *бізнес-освіту* як з боку суспільства, так і з боку самих майбутніх працівників, занепокоєних як викликами, обумовленими змінами в потребах в робочій силі на ринку праці з боку роботодавців, так і своєю фаховою відповідністю новітнім трендам і запитам у сфері економіки і бізнесу.

Звернем увагу на той факт, що результати вступних кампаній у ЗВО України в 2022–2024 рр. підтвердили популярність освітніх програм з бізнес-економіки (або економіки бізнесу) серед молоді. Аналіз освітніх програм для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти українських ЗВО, які готують фахівців економічних спеціальностей, показує, що більшість з них сьогодні зорієнтована власне на економіку бізнесу (чи бізнес-економіку). Так зокрема ЗВО України готують бакалаврів за такими ОПП: «Економіка бізнесу» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); «Економіка бізнес-підприємства» (Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського); «Бізнес-економіка» (Львівський національний університет імені Івана Франка); «Бізнес-економіка» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна); «Бізнес-економіка» (Львівський торговельно-економічний університет); «Економіка бізнесу» (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу) тощо. Серед закордонних ЗВО, що формують свої освітні програми з економіки з для потреб бізнесу, слід виділити Університет Грінвіча (Лондон, Великобританія) має бакалаврську програму «Економіка бізнесу»; Віденський університет економіки та бізнесу (Австрія) готує фахівців за бакалаврською програмою з бізнесу та економіки; Гронінгенський університет (Гронінген, Нідерланди) випускає бакалаврів з економіки та економіки бізнесу тощо.

В цьому контексті звернем увагу, що з початку 2024 р. разом з відновленням економіки відновлюється й пропозиція вакантних робочих місць, проте тенденція щодо активності шукачів роботи не відповідає змінам потреб у робочій силі. Так, за I півріччя 2024 р., згідно з даними Work.ua [1], кількість вакансій зросла майже на 19 тис. та в червні 2024 р. становила понад 110 тис. Проте кількість резюме, оновлених чи створених у

цьому самому місяці, становила 304 тис., що майже на 47 тис. менше, ніж було в січні 2024 р., – це свідчить про низьку активність шукачів роботи, яка також є меншою за відповідні показники 2023 та 2022 рр. У цих умовах зменшується показник конкуренції за вакансії (у червні 2024 р. цей показник досяг найнижчої точки за понад три роки), а роботодавцям украї складно знаходити працівників. Дослідження ринку праці України, що їх здійснила *Європейська бізнесова асоціація*, свідчить, що 2023 р. 74 % роботодавців відзначили відчутність дефіциту кадрів, 17 % – часткову нестачу кадрів і лише 7 % – не відчували дефіциту кадрів [2]. Загострення проблеми значною мірою зумовлено масштабною міграцією українців за кордон та мобілізацією до ЗСУ, поглибленням секторальних, професійних та міжрегіональних диспропорцій на ринку праці. Отже, сучасні тенденції щодо попиту та пропозиції робочої сили на вітчизняному ринку праці не сприяють послабленню проблеми дефіциту кадрів. Міністерство економіки України оцінює дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30 % [3].

Ситуація щодо відновлення ринку праці за кількістю вакансій у регіональному розрізі відрізняється, що зумовлено насамперед ступе-

нем віддаленості від зони активних бойових дій (рис. 1).

Порівняно з довоєнними показниками, найбільші прирости вакансій демонструють Івано-Франківська (+88 %), Закарпатська (+87 %) та Хмельницька (+51 %) області. За абсолютною кількістю пропозицій роботи незмінними лідерами є: Київська, Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Івано-Франківська області. Варто відзначити нерівномірність зростання кількості вакансій протягом I півріччя 2024 р. Найбільші прирости продемонстрували Івано-Франківська (+42 %), Закарпатська (+32 %), Волинська та Тернопільська (по +30 %) області.

На тлі загострення проблеми дефіциту кадрів, сьогодні на ринку праці України зберігається досить високий рівень безробіття, у тому числі структурного, що насамперед пов'язано зі стрімкими географічними та структурними змінами ринку праці та недостатнім рівнем адаптивності робочої сили. Згідно з оцінками дослідницької агенції «Info Sapiens», показник безробіття протягом I півріччя 2024 р. коливався в межах 20,9 % – 13,1 %. Його значення (попри те, що в червні досягнуто найнижчого рівня з початку повномасштабної війни – 13,1 %) залишається

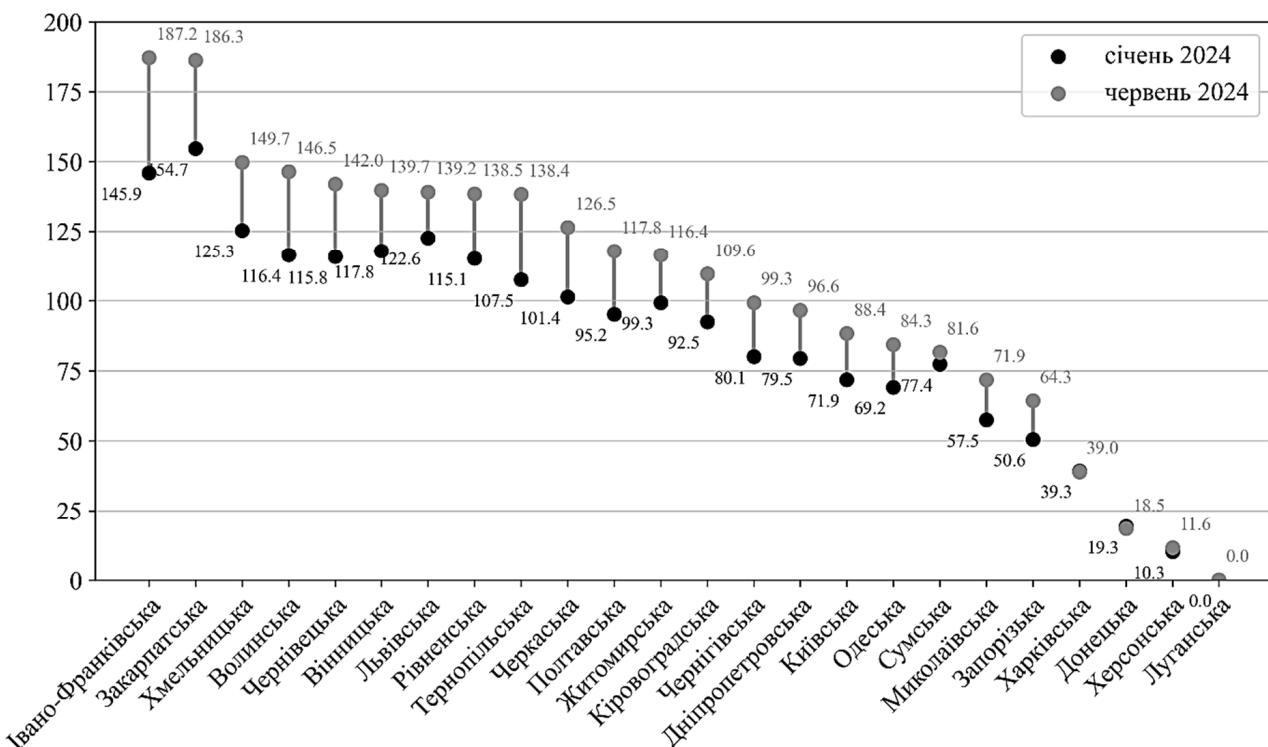

Рис. 1. Відновлення регіональних ринків праці за кількістю вакансій (кількість вакансій у січні та червні 2024 р. відносно лютого 2022 р., %)

Джерело: [4]

високим і позитивної стійкої закономірності щодо його зміни не спостерігають (рис. 2).

За офіційними даними Державної служби зайнятості, у I півріччі 2024 р. статус безробітного мали 254,6 тис. осіб, з яких працевлаштовано 124, тобто близько 50 %.

Залишається актуальною проблема низької працевлаштованості молоді: серед шукачів роботи в червні 2024 р. 35 % становили особи віком до 25 років та 24 % – віком 25–34 роки. Водночас упродовж півріччя зростає частка безробітної молоді віком до 25 років (рис. 3).

Забезпечення прийняттого рівня зайнятості молоді є одним з пріоритетних завдань державного розвитку. Молодь володіє найвищим потенціалом працездатності, що робить її ключовою для економічного зростання та соціальної стабільності країни, вона є сприйнятливою до змін, більшою мірою соціально мобільна, здатна до професійного зростання, переважно високо мотивована на отримання власного доходу.

Саме тому створення сприятливих умов для підвищення рівня зайнятості осіб молодіжних вікових категорій є пріоритетним завданням і для ЛТЕУ, який готує фахівців бакалаврів з економіки за ОПП «Бізнес-економіка», які здобувають під час навчання затребувані роботодавцями знання, компетентності та навички, про які мова йтиме нижче.

В цьому контексті звернемо увагу, що сьогодні ринок праці від молодих випускників ЗВО економічного спрямування і зокрема

випускників бакалаврату за ОПП «Бізнес-економіка» спеціальності 051 «Економіка» вимагає від них наявність двох типів навичок «**hard skills**» – твердих або жорстких навичок: професійно-функціональних (робота з документами, продажі, іноземна мова, робота з клієнтом), професійно-технічних (робота з технічною документацією, креслення, схеми, робота з обладнанням, інструментом, матеріалами), цифрових (володіння комп'ютером, робота з CRM, ERP системами, робота з БД, WEB-технології, програмування); та «**soft skills**» – м'яких або гнучких (універсальні, неспеціалізовані) навичок: комунікативні (усне/письмове мовлення, ставлення запитань, аргументація, неконфліктні комунікації), особистісно-мотиваційні (орієнтація на результат, відповідальність робота в команді, тайм-менеджмент) – головні пріоритети для роботодавців. В умовах війни досягнення ключових пріоритетів бізнесу та розвитку економіки загалом більше корелює з використанням твердих, аніж м'яких навичок робочої сили. На особливе значення використання твердих навичок в умовах, що склалися, вказали 97% представників роботодавців – учасників анкетування, проведеного Львівським регіональним партнерством зайнятості в рамках дослідження ринку праці Львівської області [6]. Так для роботодавців цього регіону (і в якому власне розташований ЛТЕУ, який готує бакалаврів за ОПП «БЕ») сьогодні головними пріоритетами є професійно-функціональні і

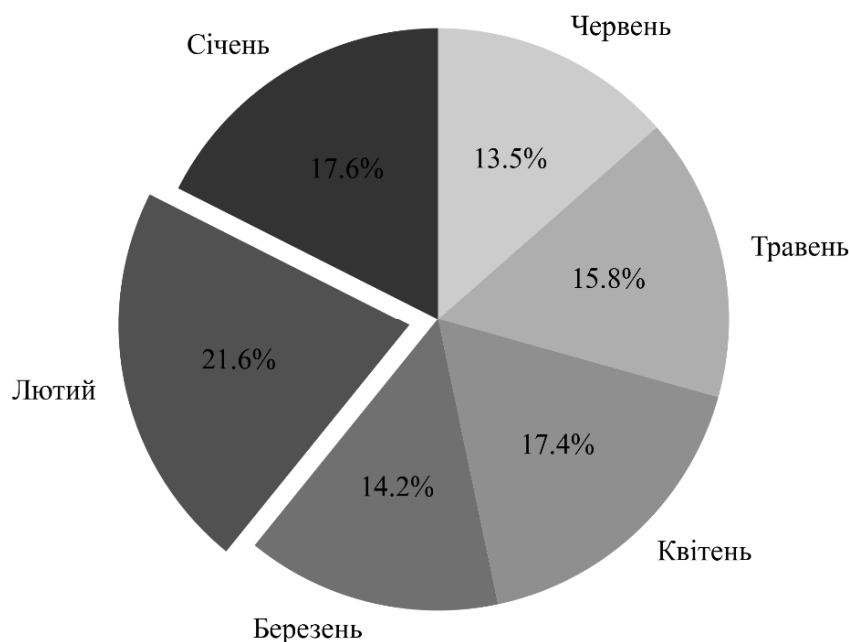

Рис. 2. Рівень безробіття в Україні у I півріччі 2022, 2023 та 2024 рр.

Джерело: [5]

Розподіл за віковими групами

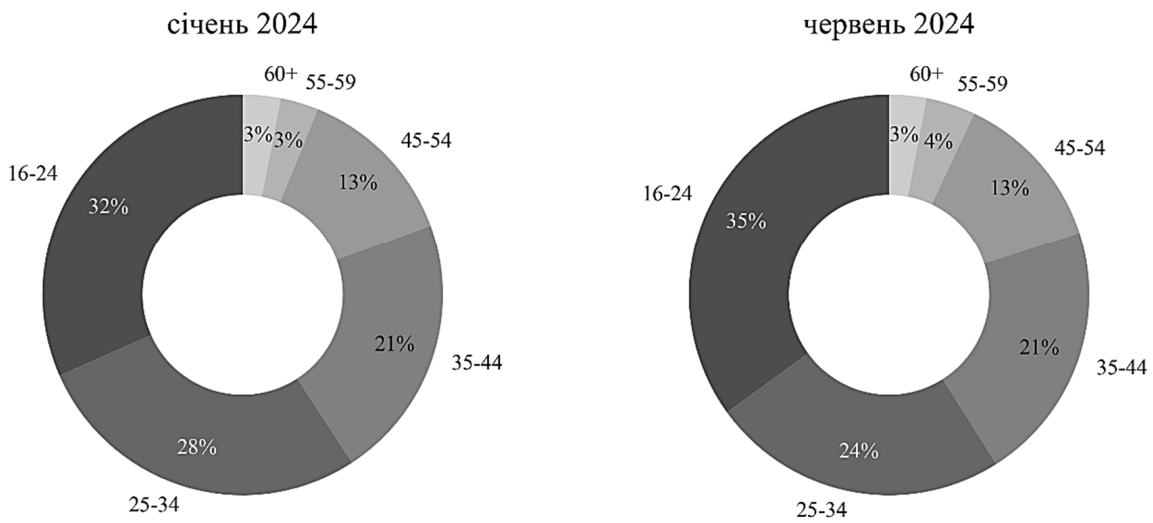

Рис. 3. Розподіл кандидатів на заміщення вакансій за віком, %

Джерело: [4]

професійно-технічні навички. Якщо розглядати великі підприємства в регіоні Львівської області то вони більше зацікавлені у професійно-технічних навичках працівників, малі – в професійно-функціональних.

Така ситуація може бути пояснена тим, що великі підприємства залежно від галузі мають більш менш укомплектовані колективи і своє майбутнє бачать у розвитку професійної спеціалізації (так, у сфері ІТ – це знання конкретних мов програмування; у медицині – медична освіта та ліцензування медичної практики; у переробній промисловості – нові тренди, такі як зелена енергетика, екологічно чисті технології та інші інновації, які можуть вплинути на галузь; у гірництві та вугільній промисловості – це безпека та стандарти галузі, технічні аспекти видобутку, обробки та транспортування вугілля; у лісовому господарстві – геоінформаційні системи (ГІС), дрони та інші інструменти для картографування та моніторингу лісових ресурсів; у сфері бізнесу – вміння аналізувати дані про стан ринку та рівень конкурентноздатності підприємства, розробляти бізнес-плани та обирати ефективні бізнес-моделі для підприємства та бізнесу, використовувати ШІ для обґрунтування оптимальних рішень управління в бізнесі тощо. Натомість, на малих підприємствах – визначається посилена увага у фахівців з економіки до навиків роботи з клієнтами, документами, а також знанням іноземних мов).

Отже, за результатами опитування роботодавців Львівщини, проведеного Львівським регіональним партнерством зайнятості [6] *цифрові навички* є особливо затребувані для роботи у сфері управління відносинами з клієнтами – CRM (Customer Relationship Management), планування ресурсів підприємства – ERP (Enterprise Resource Planning). У першому випадку йдеться про основи роботи з базами даних, а це CRM-системи, які зберігають велику кількість інформації про клієнтів, контакти (відтак, тут важливим є вміння працювати з базами даних, вивчати мови запитів. У другому випадку – це знання та навички того, як працює ERP-система в конкретній компанії, чи ізольована вона від інших процесів, що зробити для того, щоб керівництву ефективно взаємодіяти з системою планування ресурсів підприємства тощо. Очевидно, сучасне цифрове покоління має свої вимоги до професійних цифрових навичок, і правда така, що вони будуть щораз змінюватися.

У частині м'яких навичок привертають увагу часткові пріоритети у розвитку особистісно-мотиваційних та комунікативних навичок. У першому випадку – це вміння орієнтуватися на результат та відповідальність. Самодисципліна, самоорганізація, рішучість, вміння раціонально керувати власним часом, завданнями, зобов'язаннями, дотримуватися графіку виконання робіт, готовність навчатися і підвищувати кваліфікацію можуть вияви-

тися ключовими навичками для досягнення кар'єрних цілей. У другому випадку – це усне та письмове мовлення та вміння слухати та аргументувати. Цікаво, що в частині великих підприємств ці навички мають ще вищу оцінку пріоритетності. Ефективна комунікація має багато своїх вимірів (вербальна (словесна) комунікація через здатність до переговорів з використанням наративів та історій, досягання компромісів; невербальна комунікація через дієвість сигналів тіла, жестів, міміки; мовленнєва культура через збалансованість мови, відповідності тону та стилю спілкування конкретній ситуації, ввічливість та повага до інших; комунікація в цифровому (он-лайн) середовищі через електронну пошту, відео-конференції, соціальні медіа і т.п.). Використання потрібних інструментів – це крок до конструктиву у вирішенні проблем. Вміння слухати та аргументувати – це навичка сприяння побудові довіри та створенню позитивної атмосфери у колективі, внесення свого вкладу у спільний результат (тим більше, коли йдеться про міжкультурне різноманіття Львівщини, що посилюється в сучасних умовах).

Проведене дослідження дає змогу констатувати, що у Львівському регіоні найбільший дефіцит фіксується в розрізі наступних навичок (та їх комбінацій):

- цифрова грамотність (володіння комп'ютером та офісними програмами + робота з CRM, ERP);
- робота з клієнтами (продажі + робота з клієнтом + робота з CRM);
- ділові комунікації (робота з документами + чітке усне та письмове мовлення).

Отже, посилення конкуренції у бізнес середовищі, його прискорена цифровізація, збільшення ділових ризиків зумовлюють підвищений запит роботодавців на навички у фахівців, пов'язані з максимальною орієнтацією на потреби клієнта, роботу з документами, що забезпечують безпеку і ефективність бізнесу.

При цьому слід звернути увагу, що на ринку праці як України загалом, так і Львівської області зокрема сьогодні існує високий попит на випускників саме економічної спеціальності і зокрема бакалаврів за ОПП «Бізнес-економіка», про це свідчить велика кількість вакансій для спеціалістів з навичками та компетенціями з ОПП «бізнес-економіка» на сайтах по працевлаштуванню, зокрема **Jooble** [7].

Нижче ми наведемо низку популярних економічних кар'єр, які передбачають (вима-

гають) наявність у претендентів на роботу широкі можливості з аналітичних навичок та компетентностей щодо розв'язання професійних проблем передбачених ОПП «Бізнес-економіка» ЛТЕУ.

Серед них: економіст, аналітик фінансових ризиків, аналітик даних, фінансовий планувальник, економічний дослідник, фінансовий консультант, інвестиційний аналітик та інші.

Від сучасного економіста сьогодні вимагається здатність до дослідження та аналізу економічних даних, проблем та тенденцій, навички у складанні економічних прогнозів та звітів для представлення клієнтам (приватним особам, компаніям, фінансовим організаціям та державним органам) та відповідно здатність надавати поради щодо політики та/або стратегії бізнесу. І для більшості сучасних економічних вакансій на ринку праці України потрібні ті навички і компетенції, які власне надає ОПП «Бізнес-економіка» спеціальності 051 «Економіка» в ЛТЕУ. А можливими роботодавцями бакалаврів ОПП «Бізнес-економіка» ЛТЕУ є місцеві та національний органи виконавчої влади, державні та приватні компанії, страхові компанії, аналітичні центри, великі транснаціональні компанії, фінансові консультації, бухгалтерські компанії та місцева влада.

Випускники з навичками передбаченими ОПП «Бізнес-економіка» сьогодні особливо потрібні і цінуються у сфері фінансового контролю, плануванні, аналізі ризиків або даних та консультаціях.

Економісти, бізнес-аналітики та експерти з бізнес-економіки – це драйвери бізнесу та фінансового консалтингу. Кваліфіковані фахівці можуть знайти посади у великих та середніх організаціях, де потрібні економічні дослідження. Роль фахівця з бізнес-економіки вимагає глибокого знання економічних теорій та моделей, ґрунтовних аналітичних навичок та математичних здібностей, формування яких і забезпечує у своїх випускників ОПП «Бізнес-економіка в ЛТЕУ». Консультанти в галузі економіки виконуватимуть подібні функції, але можуть працювати для кількох клієнтів замість однієї організації, складаючи звіти та консультуючи щодо стратегії бізнесу.

Окремо звернемо особливу увагу на те, що структурні зміни в вітчизняній економіці та її орієнтація на високотехнологічний розвиток дають поштовх розвитку різних форм бізнесу, що зумовлює нагальну і зростаючу потребу ринку праці в фахівцях, компетентних у питаннях економіки суб'єктів малого та

середнього бізнесу, які володіють економічними методами, інструментами і важелями обґрунтування бізнес-рішень, практичними навичками використання сучасних ІТ.

І нарешті, особливою відмінною рисою фахівців, яких готує ЛТЕУ за ОПП «БЕ», в контексті феномену та процесу *самозайнятості*, який був, є і залишатиметься вельми актуальним в Україні, є їх готовність та здатність, за здобутими ними знаннями, компетентностями та навиками, до практичного використання свого людського капіталу щодо провадження ними певного виду економічної діяльності не тільки в у межах функціонувальних існуючих бізнес-систем – підприємств, але і за допомогою утворення ними нових бізнес-систем – *власного бізнесу*.

Висновки. Можемо констатувати, що ситуація на ринку праці для випускників бакалаврату за ОПП «Бізнес-економіка» спеціальності 051 «Економіка» з огляду на забезпечення отримання ними під час навчання за цією освітньо-професійною програмою у ЛТЕУ вище зазначених, які затребувані як поточним, так і майбутнім ринком праці, навичок виглядає досить привабливою як з огляду на працевлаштування в існуючих функціональних системах національної економіки на різних її рівнях, так і з огляду самозайнятості, шляхом створення та провадження власного бізнесу.

А ОПП «Бізнес-економіка» в ЛТЕУ у свою чергу у повній мірі враховує пропозиції практиків, думки випускників, абітурієнтів та їхніх батьків, висновки з досліджень та звітів про поточну ситуацію на ринку праці, результати моніторингу працевлаштування наших випускників. Зокрема ця освітня програма містить вибіркові блоки дисциплін, що спрямовані на формування фахових компетентностей, які затребувані саме у сучасному бізнесі: аналізування бізнес-середовища та генерування бізнес-ідей; оцінювання витрат на ведення бізнесу; обґрунтування джерел фінансування бізнесу; формування стратегії суб'єктів бізнесу; бізнес-планування та вибір бізнес-моделі; обґрунтування просторових форм організації бізнесу; організування операційної діяльності; розроблення операційних та фінансових бюджетів; обґрунтування рішень у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності; використання ШІ для обґрунтування рішень управління в бізнесі тощо. У змістовому наповненні навчальних дисциплін також враховано: сучасні тенденції розвитку як світової, так й української економіки, зокрема

цифрові трансформації в економіці та бізнесі, їх глобалізацію та перспективи щодо Євроінтеграції; регіональний і галузевий аспекти. Так зокрема застосування, комп'ютерної система (прикладної програми) **Project Expert** для розробки бізнес-планів в реальному режимі часу на основі реальних даних про бізнес-середовище певного майбутнього (планованого до реалізації бізнес-проекту) в межах відповідної відкритої чи локальної моделі штучної нейронної мережі (ШНМ), інтегрованої із технологіями (методами) Big Data, Machine Learning, Deep Learning, Data Mining в межах цієї моделі в якості відповідних нейронів [15].

Відтак ОПП «Економіка бізнесу» ЛТЕУ відповідає потребам сучасного ринку праці та рівню вимог до підготовки фахівців економічного профілю як для ринку Львівського регіону, так і України загалом. А результати останніх 4- вступних кампаній на ОПП «Бізнес-економіка» ЛТЕУ підтверджують її актуальність та затребуваність її випускників ринком праці. Таким чином ОПП «Бізнес-економіка» ЛТЕУ відповідає потребам сучасного ринку праці та рівню вимог до підготовки фахівців економічного профілю для сучасної економіки не тільки України, але й світу. Звернем також увагу, що навчальний процес за ОПП «БЕ» у ЛТЕУ ґрунтується на використанні віртуального навчального середовища ЛТЕУ та авторських розробок професорсько-викладацького складу, задіяного у реалізації освітньої програми, із обов'язковим урахуванням інтереси стейкхолдерів, регіонального та галузевого аспектів.

На даний момент ми займаємося дослідженням та визначенням шляхів та впровадженням заходів із підвищення ефективності та результативності утилітарного застосування інноваційних технологій навчання бакалаврів за ОПП «Бізнес-економіка» в ЛТЕУ, які ґрунтуються на потенційних можливостях таких технологій і методів ШІ та ШНМ, як Big Data, Machine Learning, Deep Learning, Data Mining тощо, для проведення інтерактивних тренінгів з якісного реалістичного бізнес-аналізу, бізнес-планування та стратегічного планування, а також щодо обґрунтування ефективних бізнес-рішень для залучення інвесторів, вибору оптимальних бізнес-ніш для ведення бізнесу [16], формування та вибору стратегічних альтернатив для бізнесу [17], мінімізації ризиків в бізнесі [18] тощо. Відтак ці дослідження та імплементація їх результатів продовжать бути предметом наших подальших наукових розвідок та практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/jobs/by-category/>
2. Три чверті роботодавців відчувають дефіцит кадрів в Україні. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadri>
3. Добробут у компанії та дефіцит кадрів. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/news/ukraine/2667>
4. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
5. Трекер економіки України під час війни. ЦЕС. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
6. Аналіз розривів у навичках і потреб бізнесу у робочій силі. Звіт про результати дослідження ринку праці Львівської області. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Report_Study_Lviv_2023_rev_ua.pdf?fbclid=IwAR2PND28mC3bCzPMAQ8BKbk6MlrDe2s4KXBOQXG6Shh9jKKTRYl_G8-PtRQ
7. Jooble. URL: <https://ua.jooble.org/>.
8. Державна служба зайнятості України. URL: <https://dcz.gov.ua/stat/infograph>
9. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk>
10. Головне управління Державної служби статистики у Львівській області. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php
11. Що треба знати про український ринок праці у 2024 році? URL: <https://budni.robota.ua/career/shho-treba-znati-pro-ukrayinskiy-rinok-p...>
12. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
13. Вагонова О. Г., Горпинич О. В., Шаповал В. А. Бізнес-освіта як чинник імплементації економіки знань. *Економічний вісник*. 2017. № 3. С. 142–154.
14. Козик В. В., Селюченко Н. Є. Вища економічна освіта і потреби сучасного ринку праці. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 1 (11). С. 216–224.
15. Куцик П. О., Ковтун О. І. Бізнес-планування: Практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти для усіх форм навчання. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2021. 94 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WMRJK5alkVvDlonAGLhD-iSzuV9dYWSc/view?usp=sharing>
16. Куцик П. О., Ковтун О. І. Застосування технологій штучного інтелекту в системі обґрунтування стратегічних рішень управління бізнесом. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Підприємництво і торгівля*. 2024. № 42. С. 94–109. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-42-13>
17. Куцик П. О., Ковтун О. І. Визначення перспективного бізнесу та моделювання оптимальних стратегічних наборів для підприємств з використанням можливостей штучного інтелекту. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 5 (14). С. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.14-20>
18. Kutsyk P. O. Uso da engenharia econômica no contexto da gestão estratégica empresarial (Використання економічної інженерії в контексті стратегічного управління бізнесом) / Kutsyk P., Kovtun O., Klochan, V., Klochan I., Krakhalova N., Prokopenko, O. // *Laplace Em Revista*, 2021, 7 (Extra-E), pp. 427–436.

REFERENCES:

1. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/jobs/by-category/>
2. Try chverti robotodavtsiv vidchuvaiut defitsyt kadriv v Ukraini. Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadri>
3. Dobrobut u kompanii ta defitsyt kadriv. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/news/ukraine/2667>
4. Osnovni kharakterystyky rynku pratsi Ukrainy u pershomu pivrichchi 2024 roku. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
5. Treker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny. TsES. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
6. Analiz rozryviv u navychkakh i potreb biznesu u robocinii syli. Zvit pro rezultaty doslidzhennia rynku pratsi Lvivskoi oblasti. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Report_Study_Lviv_2023_rev_ua.pdf?fbclid=IwAR2PND28mC3bCzPMAQ8BKbk6MlrDe2s4KXBOQXG6Shh9jKKTRYl_G8-PtRQ
7. Jooble. URL: <https://ua.jooble.org/>.
8. Derzhavna sluzhba zainiatosti Ukrainy. URL: <https://dcz.gov.ua/stat/infograph>
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://stat.gov.ua/uk>
10. Holovne upravlinnia Derzhavnoi sluzhby statystyky u Lvivskii oblasti. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php
11. Shcho treba znaty pro ukrainskyi rynek pratsi u 2024 rotsi? URL: <https://budni.robota.ua/career/shho-treba-znati-pro-ukrayinskiy-rinok-p...>

12. Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
13. Vahonova O. H., Horpynych O. V., Shapoval V. A. (2017) Biznes-osvita yak chynnyk implementatsii ekonomiky znan. *Ekonomichnyi visnyk*. № 3. P. 142–154.
14. Kozyk V. V., Celiuchenko N. Ye. (2024) Vyshcha ekonomichna osvita i potreby suchasnoho rynku pratsi. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*. № 1 (11). P. 216–224.
15. Kutsyk P. O., Kovtun O. I. (2021) Biznes-planuvannia: Praktykum dlia zdobuvachiv pershoho (bakalavrs-koho) rivnia osvity dlia usikh form navchannia. Lviv : Vyd-vo LTEU, 94 p. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WM-RJK5alkVyDlonAGLhD-iSzuV9dYWSc/view?usp=sharing>
16. Kutsyk P. O., Kovtun O. I. (2024) Zastosuvannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v systemi obhruntuvannia stratehichnykh rishen upravlinnia biznesom. Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*. № 42. P. 94–109. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-42-13>
17. Kutsyk P. O., Kovtun O. I. (2024) Vyznachennia perspektyvnoho biznesu ta modeliuvannia optimalnykh stratehichnykh naboriv dlia pidpriemstv z vykorystanniam mozhyvostei shtuchnoho intelektu. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*. № 5 (14). P. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.14-20>
18. Kutsyk P. O. (2021) Uso da engenharia econômica no contexto da gestão estratégica empresarial (Vykorystannia ekonomichnoi inzhenerii v konteksti stratehichnoho upravlinnia biznesom) / Kutsyk P., Kovtun O., Klochan, V., Klochan I., Krakhmalova N., Prokopenko, O. // *Laplace Em Revista*, 7 (Extra-E), pp. 427–436.